

לכבודו של שלמה ארגוב ולזכר חוה ארגוב

אליקים רובינשטיין

צר לי שעלי לשאת דברים אלה שלא בנוכחותו של השגריר שלמה ארגוב, המתייסר מזה עשרים שנה בחדר קטן בבית חולים בירושלים ייסורים שעט אנוש יקצר מתארם. אם יש צורך בראיה לאכזריות ולרוע שבטרור, שלמה ארגוב, הוא הראיה לכך. מי שהיה פאר שירות החוץ הישראלי, מן המעולים שבעובדי הציבור, איש דעתן, חד ביטוי, דיפלומט נמרץ ועומד על דעתו, הוגה, אדם שהרבה כבוד למדינתו – היה לאיש סובל ייסורים שאין כמותם, משותק ובעל יכולת תקשור מוגבלת. במשך שנים רבות, במאות ביקורים, היינו מתקשרים, באורח שאמנם אינו שיגרת, אך שאפשר לשלמה להביע דעה על המתרחש בעולם ועל אנשים שהכיר לאורך השנים. שנינו שירתנו בהפרש שנים כצירים בווינגטון, ובתפקידים שונים הכרנו את ההנהגה הישראלית במשך תקופה ארוכה, ויכולנו לשוחח, באופן המיוחד לנסיבות, עליהם ועל עמדותיהם. לא אשכח כיצד היה שלמה פורץ בבכי מר לשמע שמו של משה דיין עליו השלום, שהלך לעולמו זמן קצר לפני אסונו של שלמה.

השנים - עצוב לי לומר - לא היטיבו עם שלמה. בארבע - חמש השנים האחרונות ישנה אצלו ירידה ביכולת התקשור. גם נתמעטו מאוד המבקרים, אף שישנם חברים ותיקים אחדים השומרים על קשר ומבקרים. על חוה רעייתו, שנלקחה מעמנו לפני שבועות אחדים, אדבר בנפרד. אזכיר כאן רק שלאורך שנים רבות, היה שלמה קוטע כל שיחה מדי דקות אחדות בשאלה "איפה חוה?". ואולם גם כיום יש תקשור אישי, סיפור מבדח קצר מעלה חיוך על פניו של שלמה, הערה על המצב או בקשר לפלוני אלמוני מביאה לתגובה, קריאת פרק בתנ"ך מעוררת רגש. עדיין שכיח הבכי, שבעיני הוא מיצוי התובנה בדבר קדרותו הבלתי נתפסת של מצבו, שהוא קיום שאיש מאתנו, שום אדם חי, לא היה מאחל לעצמו.

בגלל דימויו כסמל לטרור, נשכחה מלבבות רבים תרומתו של שלמה למדינת ישראל לאורך קרוב לשלושים וחמש שנים עד לפיגוע. ראשיתו איננה בדיפלומטיה שבה חרש תלמים בעלי משמעות. בן למשפחה מותיקי היישוב הירושלמי, בת דורות

רבים, הצטרף שלמה לפלמ"ח ומלחמת הקוממיות מצאה אותו, בן 18, בזירות הלחימה. הוא לחם בגדוד השלישי, בחטיבת יפתח ובשחרור צפת. לפני שנים הצטרף אלי לביקור מרגש אצלו מולה כהן המנוח, שהלך לעולמו לא מכבר והיה מפקד חטיבת יפתח. קשה לשער את הרושם רווי הכאב שהותיר בי המפגש הזה. ועוד, מדי פעם לאורך השנים, משהוזכר משה קלמן המנוח, מפקד הגדוד השלישי, היה שלמה פורץ בבכי. שלמה נפצע במלחמה והחלים. הוא למד בווינגטון (ג'ורג'טאון) ובלונדון (בית הספר לכלכלה). כמאבטח בשגרירות בווינגטון הכיר את חוה רעייתו ששירתה שם כמזכירה. בשובו ארצה מלימודיו ב-1955 היה לעוזרו של טדי קולק, כשטידי כיהן כמנהל הכללי של משרד ראש הממשלה בימי דוד בן-גוריון. (טדי גם המשיך אחר הפציעה לבקרו לאורך השנים בבית החולים). משם הצטרף שלמה לשירות החוץ ב-1959, לפי הזמנת אהוד אבריאל המנוח שהיה שם דבר בתולדות המדינה. תחילה שירת בניגריה ובגאנה, בשנים שבהן ישראל היתה פורצת דרך בשיתוף פעולה בינלאומי כלכלי. מאפריקה עבר בשנות השישים לניו יורק, בה כיהן כקונסול מדיני. לאחר שובו ארצה, בימי מלחמת ששת הימים, היה נציג משרד החוץ במוצב הפיקוד העליון של צה"ל. שם נתוודע כנראה לרמטכ"ל יצחק רבין המנוח, ומשנתמנה רבין בראשית 1968 שגריר בארה"ב, היה ארגוב לציר בשגרירות. השנים 1968-1971, בהן כיהן בתפקיד זה, היו עתירות פעילות ושרר בהן לא מעט מתח ביחסי ישראל-ארה"ב. היו אלה ימיי מלחמת ההתשה והפצצות העומק, תכנית רוג'רס להסדר הסכסוך, חילופי ממשל מג'ונסון לניקסון ועוד. את שלמה זכרו היטב

רבים מבני תקופתו שהכרתים אנכי. זכורני כיצד לפני כעשור, כשסיפרתי למזכיר המדינה דאז, לארי איגלברגר, על ביקוריי אצל שלמה, כתב לו מכתב מרגש. קראתיו באוזני שלמה והוא לא הסתיר את עוצמת רגשותיו.

הנה מדברי איגלברגר, במכתב מ-14.11.92: "רציתי שתדע שאני חושב עליך לעתים קרובות, וזוכר בהערצה את עבודתך כאן בארה"ב כשאתה ומר רבין ייצגתם את ישראל בושינגטון. אוכל לומר לך בלא הגזמה כי מעולם לא ראיתי צוות דיפלומטי מקצועי או יעיל יותר בפעולה, לאורך למעלה משלושים שנותיי במחלקת המדינה. ישראל חבה לך חוב עמוק של הכרת טובה על השירות המעולה לארצך לאורך השנים הרבות של הקריירה הדיפלומטית שלך... ותמיד אזכור את קשרינו בחיבה, ואת תרומותיך הרבות לארצך ולעמך - בכבוד ובהערצה".

שלמה היה ביטחוניסט מובהק, והשקפותיו, שלא היסס לתת להן ביטוי, היו מוכרות למשה דיין שר הבטחון דאז, וגם מקובלות עליו. היו גם ויכוחים בינו לבין יצחק רבין, שבסופם עזב ארגוב ונעשה שגריר במכסיקו. מכסיקו היא מדינה חשובה, אך ביחסי החוץ של ישראל אינה עומדת כמובן במדרגתה של וושינגטון, ושלמה חש שם קצת כדג מחוץ למים. מסיפוריו מימי מכסיקו - זכורני סיפור מבדח הקשור בנשיא המנוח זלמן שזר. הנשיא הגיע למכסיקו זמן קצר לאחר פרישתו, בהיותו בשנות הגבורות. האויר במכסיקו סיטי הבנויה גבוה, הוא דליל. הנשיא חש בחוסר חמצן ואמר - ושלמה היה מתאר זאת בכל המימיקה הנחוצה - "א, א, ראיתי

כבר מדינות רבות, ראיתי מדינות ללא מוצא לים, ראיתי מדינות ללא יהודים, ראיתי מדינות ללא תעשייה, אבל מדינות בלי אויר טרם ראיתי".

בירושלים בשובו לאחר מלחמת יום הכיפורים היה שלמה לסמנכ"ל ההסברה במשרד החוץ. היתה זו שוב תקופה לא קלה ביחסי החוץ של ישראל, והוא "הסתער" על הנושא, גם לנוכח קשיים שנגרמו בשל מאבקים עם משרד ההסברה שהוקם אז למשך תקופה מסוימת. ב-1977 התמנה שגריר בהאג. ערב צאתו קמה הממשלה החדשה בראשות מנחם בגין, ואחד הרעיונות היה לכוון שוב משרד הסברה בראשות שמואל כץ, איש תנועת החרות ומותיקי הנהגת האצ"ל. שלמה נתבקש על-ידי משה דיין, שר החוץ החדש, להכין תזכיר כדי לשכנעו שההסברה היא חלק אינטגרלי מעבודתו של משרד החוץ. התזכיר הובא לפני ראש הממשלה בגין, ולדעתי היה לו משקל בהחלטה שלא לכוון את משרד ההסברה.

בימי כהונתו של שלמה בהאג הוקם כח האו"ם (יוניפיל) בדרום לבנון בעקבות מבצע ליטאני במארס 1978, והתעוררו לא מעט קשיים ובעיות בגזרה שבה שירתה היחידה ההולנדית בכוח זה. כדרכו, נהג שלמה כדיפלומט לא דיפלומטי, במובן זה שאמר את שחשב. דיווחיו מאותן שנים עודם זכורים לי היטב, גם מבלי שנברתי בארכיונים.

בספטמבר 1978, מיד לאחר שובנו ארצה מועידת קמפ דיויד, פגשתי את שלמה ביום שישי אחד אחר הצהריים במשרד הביטחון בתל-אביב. הוא "שטף" אותי -

משל הייתי בעצמי בעל החלטות בקמפ דיוד - על כך שויתרנו יתר על המידה בתחום הביטחוני. הוא סבר כך, אף שבטוחני שתמך במתווה של השגת שלום. ב-1979 היה שלמה לשגריר בלונדון, מן החשובות בנציגויות ישראל. לא קלים היו חייו בבריטניה. חודשים אחדים לפני הפיגוע שלח תזכיר מצולם בכתב יד לחברים במשרד החוץ, בו הביע את הדעה כי "בוייטהול (משרד החוץ הבריטי) טרם הפנימו אפילו את החלטת החלוקה מ-1947".

נאומיו של שלמה ארגוב מימי כהונתו בהולנד ובבריטניה כונסו בספר שהתפרסם באנגלית בשנת 1983, תחת הכותרת, "שגריר מביע דעות גלויות". נאומים אלה הינם מופת לרמה אינטלקטואלית, לאופק רחב, למה שהיינו מכנים היום "ראש גדול". הם משדרים עוצמה, נחישות, דבקות במטרה, ייצוג מעולה של מדינת ישראל. באחת ההרצאות, שבועיים וחצי לפני ההתנקשות בו, אמר באשר לטענות נגד מדינת ישראל על-ידי מדינות אירופה, וזאת דווקא - אבוי - בהקשר ללבנון: "בפרפזה על ה"טיימס" מהבוקר אבקש לומר: גם לישראלים יש זכויות! (הדגשה במקור - א"ר) ואלה כוללות, לא כפי שמציע ה"טיימס" - הגעה לביטחון טוטאלי", אלא לביטחון פיסי בסיסי, למדינה ולאנשים בה גם יחד" (ע' 58). כמה מזכירים הדברים את המצב כיום, עשרים שנה לאחר שנאמרו. ובמקום אחר, בהולנד ב-1979 לאחר חתימת חוזה השלום עם מצרים הוא אומר:

מאבקה הנואש של ישראל לביטחון מוחשי, כלומר, בטחון המעוגן במונחים ממשיים ומהותיים במקום, למשל, ברצונם הטוב ובערבויותיהם של אחרים משמש כבסיס לגינויה כ"שואפת

התפשטות" ... את דבקותם רבת הרגש של ישראלים בקולו ובמורשתו של התנ"ך מגנים כקנאות וחוסר סובלנות. כל אחד אחר זכאי לחיות על פי "הספר הטוב" (התנ"ך) חוץ מ"עם הספר" שאת האודיסאה הלאומית שלו מתאר הספר, ושאת מוסריו וערכיו הוא מקדש" (עמ' 158-159).

במקום אחר (לונדון, ספטמבר 1981) הוא אמר: "יש "ישראל" רבות, אך יש דבר אחד קבוע - כל ישראל הרבות הללו עדיין מאוימות, הן עדיין הנושא והיעד למאמץ מסיבי - שלא היה כמותו - נגד עצם היסודות, עצם זכות הקיום, של מדינת ישראל..." (ע' 7).

ואז בא הכדור שפילח את ראשו של שלמה והרס את חייו, עד תהומות היאוש, עד קצוי העצב. איש חסון וכריזמטי, שדברו הרשים את כל שומעיו, שדעותיו היו קולה של ישראל בוטחת ונאבקת, נאבקת ובוטחת – נדון לכלא עולם בבית החולים. זכורני לטובה כי מנחם בגין המנוח, העביר בממשלה שעמד בראשה הצעה שהעליתי ב-1983 כיועץ משפטי למשרד החוץ, להכיר בנפגעי פעילות חבלנית עוינת בשירות החוץ כנכי צה"ל. הדבר הבטיח לשלמה טיפול מסוג הניתן לנכי צה"ל, אך למרבה הצער לא היה בכך כדי להבטיח לו החלמה.

בבואנו היום הזה לדבר בשלמה, נשתף עצמנו לרגע במחשבה על הזדון שבאנוש, שיכול היה לגזור גזירה גרועה ממות. אבל שלמה איננו בשום פנים רק הדמות המתייסרת; הוא – מכלול תרומותיו האיכותיות לאורך עשרות שנים, שהמדינה צריכה להיות אסירת תודה עליהן.

ארשה לעצמי לסיום לומר דברים אחדים לזכרה של חוה, רעייתו של שלמה, אשה מיוחדת שכדור המפגע קטע גם את חייה. חוה, אדם מרשים בתבונתה, באיפוקה, בצניעותה, בהליכתה בצד הדרך, עלתה ארצה כילדה מהונגריה ערב השואה. היא היתה בת יחידה לאביה הרופא, אותו שכלה בשואה. חוה נישאה לשלמה בצעירותה, ומאז היתה לימינו לאורך קרוב לשלושה עשורים, וסייעה בידו במילוי חובות הייצוג הדיפלומטי. ואולם הניסיון הנורא שבו עמדה, שראשיתו תקוה והמשכו יאוש קודר, היה לאחר הפציעה. דרכה בכל השנים הללו, של השלמה וכבוד, עוררה בי הערכה רבה שקשה לתארה.

כבר הזכרתי את ערגתו של שלמה אליה. היא דאגה לאורך שני עשורים מלאי יגון לטיפול הראוי בו, מחרדה למקום אשפוזו ועד לטלויזיה בחדרו, והקדישה עצמה לשלמה. גם כשנחלשה היתה ידה על הדופק. בשיחות אתה היא נשמעה כמי שמתנצל על משאלה או על בעיה שנתקלה בה. צר שהלכה מן העולם בגיל שכיום אין לראותו כקשיש. חובתי להזכיר את ילדיה ונכדיה, שהיו משענת בסגריר המתמשך, ואני מקוה שאת הזכרונות הטובים מימי עבר ומהילדים נשאה אתה כל ימי חייה.

אסיים את דברי בסיפור על הרב קלונימוס שפירא, הרבי מפיאסצנה הי"ד, שנספה בשואה. כעשור אחרי כן נמצאו בכד בורשה דרשות שנשא בגטו בימי הרעה. באחת מהן, בשבת חזון תש"ב, לאחר שכבר שכל את בנו וכלתו, הסביר כי כל ימיו השתתף בצערם של בעלי ייסורים, אבל "עכשיו רואים כמה רחוקים השמיעה והדיבור מצרות וייסורים מן ראית הצרות והייסורים ומכל שכן לסבלם רחמנא

ליצלן ... עד שכמעט לא מיניי ולא מקצתיי" (אש קודש, קצ"ג). אינני משווה, אך לדאבונו נוכל גם אנו רק להשתתף בצערו ובייסוריו של שלמה ארגוב, ולשאול את השאלה שאין לה מענה - מדוע, ולקוות שייסורים כאלה לא יהיו עוד לשום בן אנוש.